

- пріоритетного розвитку в Житомирській області: закон України від 3 грудня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 2. – Ст. 15.
14. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області: закон України від 18 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 10. – Ст. 112.
  15. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територія пріоритетного розвитку у Волинській області: закон України від 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 113.
  16. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територія пріоритетного розвитку в Чернігівській області: закон України від 18 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 10. – Ст. 111.
  17. Про стимулювання розвитку регіонів: закон України від 8 вересня 2005р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.
  18. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
  19. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
  20. Концепція Закону України «Про території перспективного розвитку», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 року № 110-р // Урядовий кур'єр. – № 25. – 10 лютого 2010 р.
  21. Експерти ФРТУ пропонують відправити проект Закону «Про території перспективного розвитку» на доопрацювання // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://frtu.org.ua/uk/pres-tsentr/novini-frtu/99-eksperti-frtu-proponuyut-vidpraviti-proekt-zakonu-pro-teritoriji-perspektivnogo-rozvitku-na-doprats>.
  22. Перелік пріоритетних галузей економіки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2013 року № 843-р // Офіційний вісник України. – 2013. – № 85. – Ст. 3159.
  23. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: Закон України від 6 вересня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 410.
  24. Висновок на проект Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територія пріоритетного розвитку в Хмельницькій області» (реєстр. № 4637 від 10.06.2009 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=35496&pf35401=187914>.
  25. Івашко О. А. Фінансовий механізм реалізації спеціальних режимів інвестиційної діяльності [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Івашко Олена Анатоліївна ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2010. – 20 с.
  26. Проект Закону України «Про території перспективного розвитку» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: me.kmu.gov.ua/file/link/165529/file/ZU_28.doc.

УДК [334.7:631.115.8]:330.131.5

Маркус О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту*

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Левчук А.О.

студент

Інституту економіки та менеджменту

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР З УРАХУВАННЯМ ПРИБУТКОВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ТА ВИТРАТ НА ЇХНЕ ВИРОБНИЦТВО

Стаття присвячена дослідженню методик обґрунтування пріоритетних напрямів використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. Визначено кількісні параметри конкурентоспроможності культур з урахуванням прибутковості вирощування та витрат на їхнє виробництво, що дало можливість обґрунтувати стратегію ведення підприємницької діяльності. Результати досліджень дають можливість підвищити показники економічної ефективності виробництва на основі реалізації економічних пріоритетів підприємницької діяльності сільськогосподарськими підприємствами.

Ключові слова: економічна ефективність, конкурентоспроможність, конкуруючі культури, земельні ресурси, сільське господарство.

Маркус О.В., Левчук А.О. МЕТОДИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР С УЧЕТОМ ПРИБЫЛЬНОСТИ ВЫРАЩИВАНИЯ И РАСХОДОВ НА ИХ ПРОИЗВОДСТВО

Статья посвящена исследованию методик обоснования приоритетных направлений использования земельных ресурсов сельскохозяйственными предприятиями. Определены количественные параметры конкурентоспособности культур с учетом прибыльности выращивания и расходов на их производство, что позволило обосновать стратегию ведения предпринимательской деятельности. Результаты исследований дают возможность повысить показатели экономической эффективности производства на основе реализации экономических приоритетов предпринимательской деятельности сельскохозяйственными предприятиями.

Ключевые слова: экономическая эффективность, конкурентоспособность, конкурирующие культуры, земельные ресурсы, сельское хозяйство.

Marcus O.V., Levchuk A.O. METHOD OF DETERMINING THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL CROPS, TAKING INTO ACCOUNT THE PROFITABILITY OF GROWING AND THE COST OF THEIR PRODUCTION

The article is devoted to the research methods of justification of land resources priorities by agricultural enterprises. It determined the quantitative parameters of the competitiveness of crops, taking into account the yield cultivation and production costs, which made it possible to justify the strategy of doing business. The survey results make it possible for agricultural businesses to increase economic efficiency indicators based on the implementation of entrepreneurship economic priorities.

Keywords: economic efficiency, competitiveness, competing culture, land resources, agriculture.

Постановка проблеми. В умовах відновлення виробництва сільськогосподарської продукції, розширення ринків збуту виникає необхідність розроблення методик оптимізації використання земельних ресурсів, як однієї з найважливіших складових підвищення конкурентоспроможності підприємства. Існує проблема визначення впливу прибутковості вирощування культур та витрат на їхнє виробництво, на показники економічної ефективності підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження цих питань зробили ряд провідних вітчизняних вчених, серед яких В.П. Галушко, М.М. Ільчук, І.А. Коновал, М.Й. Малік, Б.Й. Пасхавер, В.К. Савчук, В.К. Терещенко, О.В. Шкільов, О.М. Шпичак та інші. Не зменшуючи значення ґрунтовних досліджень відомих учених у напрямку визначення пріоритетів ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств, залишаються невирішеними питання щодо удосконалення теоретико-методичних підходів та прикладних засад оптимізації використання земельних ресурсів підприємства.

Постановка завдання. Вибір ефективної методики визначення пріоритетності вирощування конкуруючих культур є актуальною та важливою проблемою в умовах високої конкуренції та необхідності підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сільському господарстві метою організації підприємницької діяльності є забезпечення узгодженості щодо впливу природних факторів, які беруть участь у виробництві. Такими факторами є: зменшення попиту на продовольчі продукти внаслідок зниження реальних доходів; придбання дешевих продуктів, які дають підприємствам менші доходи; високі ціни на промислову продукцію, транспорт і енергоносії; низька ціна робочої сили.

Кожне підприємство, незалежно від масштабів і виду діяльності, кожна підприємницька структура в умовах ринкового господарювання займається плануванням. Відсутність планів спричиняє помилкові рішення, несвоєчасну зміну ситуації, що призводить до втрати позицій на ринку, нестійкого фінансового стану, банкрутства підприємств.

Планування сільськогосподарського виробництва – це науково обґрунтоване визначення рівнів економічного та соціального розвитку сільськогосподарських підприємств на певний період через систему якісних і кількісних показників та визначення комплексу заходів, необхідних для досягнення передбачених рівнів розвитку.

Практика господарювання свідчить про те, що планування створює для суб'єктів господарювання важливі переваги: забезпечує підготовку до використання майбутніх сприятливих для підприємства умов; попереджує про можливі проблеми; стимулює управлінський персонал до реалізації своїх рішень у подальшій діяльності; поліпшує координацію дій управлінського персоналу підприємства; сприяє раціональному використанню ресурсів на підприємстві.

Ефективність діяльності підприємницької структури та визначення пріоритетності даної галузі досягається тільки в рівноважній системі, а оцінка її можлива у рамках конкретної організаційної структури. Дослідження свідчать, що показники оцінки ефективності організації підприємницьких структур обґрунтовуються доцільністю вибраної форми з прибутковістю та можливістю збитків [5, с. 27].

Практика сільськогосподарського виробництва поставила завдання – переглянути показники економічної ефективності виробництва, оскільки до грошових вкладень додається земля як об'єкт її використання та надходження прибутків. Тому такі показники, як рівень рентабельності виробництва, валовий внутрішній продукт, валовий дохід в умовах ринкової економіки не є важливими й об'єктивними. Адже оцінена валова продукція в порівняних або діючих цінах ще не є показником ефективного господарювання.

В умовах ринкової економіки вироблена продукція повинна бути конкурентоспроможною та ліквідною. Те саме стосується валового доходу. Рівень рентабельності як об'єктивний показник може бути порівняним лише за умов однакових витрат, наприклад, на 1 га або на 1 голову тварин [6, с. 12].

У сільському господарстві земля – основний засіб виробництва, тому її необхідно використовувати з максимальним економічним ефектом, постійно дбаючи про її родючість. Успішне рішення задачі раціонального використання землі залежить від структури посівних площ.

Оптимальна структура посівних площ являє собою відображення спеціалізації рослинництва у вигляді співвідношення посівних площ по культурах, яке забезпечує максимальну урожайність і кількість виробленої продукції.

Практика господарювання в умовах ринкових відносин вимагає перегляду методики оцінки економічних процесів, зокрема в аграрній сфері, де на відміну від інших галузей економіки земля є одним із основних факторів вкладення коштів з метою одержання прибутку. Це, передусім, стосується вибору стратегії ведення сільськогосподарського виробництва, визначення пріоритетності напрямів господарювання. В рослинництві такими напрямками є вибір культур, вирощування яких дає можливість мати максимальну віддачу від вкладених коштів. Емпірична оцінка таких показників показує, що найбільш вагомими з них є такі, як розмір витрат на 1 га або на 1 голову худоби, ціна реалізації, прибуток на 1 га або на 1 голову худоби, рівень врожайності, виробництво валової продукції на 1 га, на 1 голову худоби, ліквідність та ін. [3, с. 547].

Враховуючи показник прибутковості 1 га ріллі та визначення пріоритетності вирощування окремо взятої культури порівняно з іншою, важливим є розрахунок рівноважної врожайності конкуруючої культури щодо стратегічної.

Формула для розрахунків рівноважної врожайності конкуруючої культури має вигляд [1, с. 21]:

$$U_{рк} = U_{фк} + \frac{Пп + Пфк}{Црк}, \quad (1)$$

де $U_{рк}$ – рівноважна врожайність культури, ц/га;
 $U_{фк}$ – фактична(планова) врожайність культури, ц/га;

$Пп$, $Пфк$ – відповідно прибуток з 1 га рівноважної та стратегічної культури, грн/га;

$Црк$ – ціна реалізації конкуруючої культури, грн/ц.

Розрахунки за формулою (1) дають можливість побачити якого врожаю повинна досягти конкуруюча культура, щоб її прибуток з 1 га відповідав прибутку порівнюваної культури. При цьому зазначимо, що розрахункові показники можуть бути як фактичні, так і планові.

Розглянута методика була використана при розрахунку пріоритетів вирощування культур у сільськогосподарського підприємства «Аміла», яке працює в

с. Радовичі Турійського району Волинської області. Господарство займається вирощенням зернових, технічних та інших культур. Зокрема, вирощує зерно, зернобобові (пшеницю, сою), буряк, картоплю. Господарство заключило 600 договорів оренди землі. Посівна площа зернових – 1320 га. Також господарство займається оптовою торгівлею зерном и кормами для тварин і має право займатися роздрібною торгівлею на ринках, згідно установчих документів.

Обраховані показники середньої урожайності, середніх витрат, середнього прибутку і також середніх цін за 2011-2013 роки відобразимо в таблиці 1. За базу береться культура з найбільшою ліквідністю, рентабельністю, прибутковістю. У даному випадку порівнюваною культурою буде соя, тому що її прибутковість та конкурентоспроможність є найвищою.

Таблиця 1
Економічні показники вирощування товарних культур на ФГ «Аміла»

Культура	Урожайність, ц/га	Витрати, грн/га	Прибуток, грн/га	Ціна, грн/ц
Пшениця	69	5340	7764	124
Ріпак	30	104	5923	221
Соя	33	4391	10401	347
Цукрові буряки	578	11814	12878	23

Джерело: власні дослідження

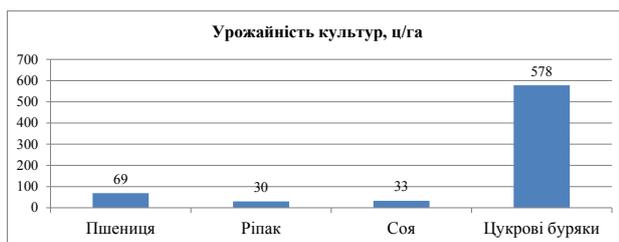

Рис. 1. Аналіз урожайності культур на ФГ «Аміла»

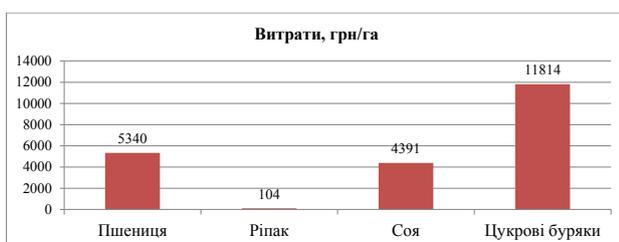

Рис. 2. Аналіз витрат на вирощування культур на ФГ «Аміла»

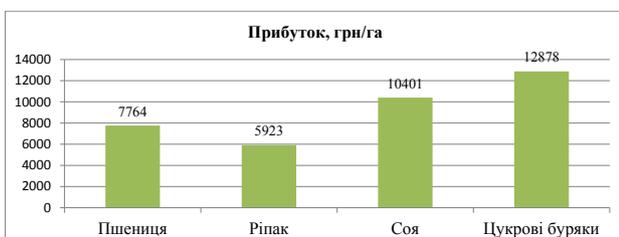

Рис. 3. Аналіз прибутку, отриманого від реалізації культур на ФГ «Аміла»

Розрахунки рівноважної врожайності на фермерському господарстві ФГ «Аміла» наведені в таблиці 2.

Аналіз даних таблиці 2 показує, що найбільш конкурентоспроможною культурою порівняно з соєю при середніх цінах за 2011-2013 рр. та середній уро-

Таблиця 2
Розрахунок рівноважної врожайності конкуруючих культур порівняно з соєю

Культура	Урожайність, ц/га		Конкурентоспроможність культури
	Фактична	Рівноважна	
Пшениця	69	125	
Ріпак	30	70	
Соя	33	33	
Цукрові буряки	578	572	+

Джерело: власні дослідження

жайності посівних площ можуть бути лише цукрові буряки. Інші культури потребують підвищення врожайності, щоб досягти прибутковості сої.

Отже, щоб досягти такої ж прибутковості як соя урожайність пшениці потрібно збільшити до 125 ц/га, урожайність ріпаку – до 70 ц/га.

Зазначимо, що розглянута методика не враховує витрат на вирощування сільськогосподарських культур, тому застосування її на практиці може бути правомірним при повному фінансово-кредитному забезпеченні сільськогосподарського підприємства. При обмеженому фінансово-кредитному забезпеченні розглянуту методику слід доповнити фактором витрат на виробництво продукції.

Отже, враховуючи, що основними факторами, які впливають на пріоритетність вирощування сільськогосподарських культур, є витрати та прибутковість, використаємо наступну методику розрахунку рівноважної врожайності при наступних допущеннях [1, с. 23]:

$$V_p - V_k + P_k = P_p, \quad (2)$$

де V_p , V_k – відповідно витрати на вирощування 1 га порівнюваної та конкуруючої культури, грн.;

P_p , P_k – відповідно прибуток з 1 га порівнюваної та конкуруючої культури, грн.

$$P_k = U_{рк} \times C_{рк} - V_k, \quad (3)$$

де $U_{рк}$ – рівноважна врожайність конкуруючої культури, ц/га;

C – ціна реалізації конкуруючої культури, грн/ц.

Підставляючи значення формули (3) у формулу (2) маємо рівняння:

$$V_p - V_k + (U_{рк} \times C_{рк} - V_k) = P_p. \quad (4)$$

Звідси рівноважна врожайність ($U_{рк}$) визначається за формулою [1, с. 24]:

$$U_{рк} = \frac{2 V_k - V_p + P_p}{C_{рк}}. \quad (5)$$

Застосування такої методики дає можливість розрахувати пріоритетність вирощування культур як за фактичними, так і плановими показниками. Розрахунок рівноважної врожайності конкуруючих культур за формулою (5), порівняно з буряком, із ураху-

Таблиця 3
Розрахунок рівноважної врожайності конкуруючих культур з урахуванням витрат на їх вирощування порівняно з цукровим буряком

Культура	Урожайність, ц/га		Конкурентоспроможність культури
	Базова	Рівноважна	
Пшениця	69	117	
Ріпак	30	13	+
Соя	33	35	
Цукрові буряки	578	578	

Джерело: власні дослідження

ванням витрат на їх виробництво та прибутковості представлені в таблиці 3.

Із даних табл. 3 видно, що для досягнення прибутковості буряку в ФГ «Аміла» врожайність конкуруючих культур слід підвищити: пшениці – до 117 ц/га, сої – до 35 ц/га, і ріпаку – до 13 ц/га.

Таблиця 4
Розрахунок рівноважної врожайності конкуруючих культур з соєю у ФГ «Аміла»

Культура	Фактична врожайність, ц/га	Рівноважна врожайність, ц/га	
		за формулою (1)	за формулою (5)
Пшениця	69	125	117
Ріпак	30	70	13
Соя	33	33	35
Цукрові буряки	578	572	578

Джерело: власні дослідження

З метою визначення пріоритетності конкуруючих культур у ФГ «Аміла» були проведені дослідження щодо визначення рівноважної врожайності по відношенню до прибутковіших культур – у даному випадку – буряка цукрового та сої.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити висновки, що найбільш конкурентоспроможною культурою в ФГ «Аміла» на майбутній прогностичний період порівняно з цукровими буряками та соєю може бути ріпак, так як фактична врожайність даної культури має найменші відхилення від розрахованої рівноважної врожайності по двом методикам.

Пшениця буде конкурентоспроможною порівняно з буряком та соєю при зміні технологій, які дадуть змогу підвищити врожайність, або при поліпшенні кон'юнктури на ринку сільськогосподарської продукції у бік збільшення закупівельних цін.

З метою покращення економічної ефективності вирощування пшениці на ФГ «Аміла» можна запропонувати наступні заходи:

– покращити структуру посівних площ зернових культур;

– для підвищення урожайності запровадити нову і ефективну систему удобрення посівів сільськогосподарських культур, з урахуванням нових технологій виробництва та суттєвої зміни агрокліматичних умов;

– удосконалити систему збуту продукції, тобто не реалізовувати її посередницьким структурам, а знайти виходи безпосередньо на комерційні структури, які займаються купівлею сільськогосподарської продукції, тобто шукати вихід на агробіржі, агроторгові доми;

– запровадити свою переробку сільськогосподарської продукції на власному обладнанні і входити в стаціонарну мережу торгівлі, передусім в систему споживчої кооперації.

Таким чином, ми визначили пріоритетність вирощування конкуруючих культур на ФГ «Аміла», що дало можливість визначити кількісні параметри конкурентоспроможності культур з урахуванням прибутковості вирощування та витрат на їхнє виробництво. Такі параметри дають можливість обґрунтувати можливу стратегію ведення підприємницької діяльності сільськогосподарським підприємствам, що полягає в зміні структури посівних площ, що дасть змогу збільшити прибутковість та рентабельність культури, а загалом і всієї діяльності підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галушко В.П. Методологічні підходи до визначення пріоритетності вирощування конкуруючих культур / В.П. Галушко, Ю.Л. Марцишевська // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 21-25.
2. Галушко В.П. Точка беззбитковості: теоретичні погляди на методологію розрахунків / В.П. Галушко // Економіка АПК. – 2006. – №10. – С. 144.
3. Гитман Л.Дж. Основы инвестирования. Fundamentals of Investing Учебник / Л.Дж. Гитман, М.Д. Джонк. – М.: Дело, 1997. – 1008 с.
4. Дем'яненко М.Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України: теорія і практика: монографія / М.Я. Дем'яненко, О.І. Зуєва. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 190 с.
5. Кісіль М.І. Стан і перспективи інвестиційного забезпечення розвитку аграрної сфери Київської області / М.І. Кісіль – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 94 с.
6. Саблук П.Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. – ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.